

Документи неспростовно свідчать про прагнення нової влади встановити свій тотальний контроль над цією важливою сферою, а також створити такі умови для освітян, щоб в них не залишалось ні часу, ні бажання до вільнодумства чи участі в опозиційній діяльності.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Высшее образование в Украинской Советской Социалистической Республике. – К.: Вища школа, 1983; Історія Української РСР. В 2 т. – К.: Наук думка, 1967.; 2. Завальнюк О.М., Телячий Ю.В. Будівництво української загальноосвітньої школи в роки національно-демократичної революції (1917-1920). – Кам'янець-Подільський, 2001; 3. Державний архів Хмельницької області. – ФР.1010. – Оп.1. – Спр.112; 4. Там само. – ФР.336. – Оп.1. – Спр.38; 5. Там само. – ФР.336. – Оп.1. – Спр.124; 6. Там само. – ФР.336. – Оп.1. – Спр.3; 7. Там само. – ФР. 1010. – Оп.1. – Спр.351; 8. Там само – ФР. 912. – Оп.1. – Спр.1; 9. Там само – ФР. 1010. – Оп.1. – Спр.19; 10. Там само. – ФР.336. – Оп.1. – Спр.10.

О.А. Бакалець

МАРІЯ ДМИТРІЄНКО – ВИЗНАЧНИЙ ІСТОРИК З ПОДІЛЛЯ

Дана стаття висвітлює наукову та громадську діяльність визначного сучасного історика, науковця, журналіста, знаного фахівця на ниві джерелознавства та спеціальних історичних дисциплін, кавалера Ордена княгині Ольги I-III ступенів, доктора історичних наук, професора Марії Федорівни Дмитрієнко.

Актуальність даної розвідки полягає у висвітленні наукової діяльності високоінтелектуальної людини, історика, наукова спадщина якої нараховує 750 бібліографічних позицій. Близьке знайомство та п'ятирічна наукова співпраця автора статті із М.Ф.Дмитрієнко, яка була керівником його кандидатської дисертації, розумним порадником, наставником у нелегкій, але цікавій царині української нумізматики, дає можливість глибше розкрити всі грані нелегкого, але плідного життя дослідниці.

Історіографія з даної проблеми є не досить різноманітною, хоча в останні роки з'явилася низка серйозних публікацій про М.Ф.Дмитрієнко.

Ще в радянські часи, коли м. Дмитрієнко працювала після захисту кандидатської дисертації молодшим науковим співробітником АН України, з'явилися 3 публікації про неї: Коваленка Л. «Автор – моя дочка» у «Вінницькій правді» за 8 квітня 1966 р. [1], В'ярдо Ш. «Обговорюють українські та грузинські історики» у «Літературній Україні» за 13 червня 1969 р. [2] та Пінчука Ю.А. «Захист докторської дисертації м. Ф. Дмитрієнко» в «Українському історичному журналі» за 1986 р. [3].

Протягом останніх 17 років у світ вийшли близько 20 публікацій про М.Ф.Дмитрієнко. Серед них статті Моргун Т. – «Борги наші: Науково-практична конференція «Просвіти» на Слобожанщині» (1993 р.) [4] та «Така собі вартість» в журналі «Культура і життя» (1994 р.)^[5]. У журналі «Українське слово» за 12 вересня 1996 р. з'явилася цікава стаття про дослідницю Кочевської Л. «У серці нашому свято, любов...»^[6].

У 1997 р. в збірці наукових праць «Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики», який видається із 1994 р. – тобто з часу, коли М.Ф. Дмитрієнко очолила відділ спеціальних історичних дисциплін Інституту історії України, опублікована велика стаття на пошану М.Ф.Дмитрієнко «Жінка. Історик. Журналіст» Маркітан Л. [7].

Марія Федорівна, яка у 1993 р. була одним з ініціаторів заснування жіночого всеукраїнського товариства ім. Олени Теліги, 27 лютого 1997 р. виступила на громадському вшануванні пам'яті видатної української поетки, громадської й політичної діячки Олени Теліги в Бабиному Яру. Редакція журналу «Українське слово» опублікувало виступ М.Ф. Дмитрієнко «Пам'яті великої поетки» та коротку інформацію про автора виступу^[8].

У 1998 р. в світ вийшли інформаційні статті Бреги Г. «Дмитрієнко Марія Федорівна . Вчені Інституту історії України в біобібліографічному довіднику та Войцехівської І. «Дмитрієнко Марія Федорівна в довіднику «Джерелознавство історії України»^[9].

«33 канал» (Вінниця) у № 28 за 13 липня 2000 р. опублікував статтю «Великий герб України проектували вінничани», присвячений одному із авторів Великого герба М.Ф. Дмитрієнко – нашій землячці із м. Ямполь [10].

Із 2000 до 2006 рр. важливу інформацію про відомого історика та вчену дають різні видання: «Дмитрієнко Марія Федорівна» // Історія України. № 48 за 2000 р., «Жінки України: Біографічний енциклопедичний словник» за 2001 р., «Дмитрієнко Марія Федорівна» //Краєзнавці України (Сучасні

дослідники рідного краю). Довідник за 2003 р., «Дмитрієнко Марія Федорівна» // Жінки-вчені Києва за 2003 р., Юсов С. Дмитрієнко Марія Федорівна // Українські історики ХХ століття: Біобібліографічний довідник / Серія: «Українські історики». Вип. 2, 4. за 2003, «Дмитрієнко Марія Федорівна» //Київ: Біографічний словник. за 2004, «Хто є хто в Україні. (7000 біографічних довідок) за 2004 р., «Дмитрієнко Марія Федорівна» // Інститут історії України Національної Академії наук України за 2006 р. [11-19].

До 70-річчя з дня народження М.Ф.Дмитрієнко Інститут історії України Національної академії наук України у 2007 р. випустив біобібліографічне видання «Марія Дмитрієнко: історик, журналіст, громадська діячка», яке покликане заповнити існуючу інформаційну прогалину та задовольнити поточні потреби з обсягу персональної бібліографічної евристики [20].

У виданні висвітлюються основні етапи життя, наукової творчості, організаційної та громадської діяльності української вченої – історика, заслуженого діяча науки і техніки України, лауреата державної премії України, доктора історичних наук, професора Марії Федорівни Дмитрієнко. Вступне слово до видання зробив директор Інституту України НАНУ, академік Смолій В.А., відповідальний редактор – д.і.н. Удод О.А., автори-укладачі – д.і.н. Войцехівська І.Н. і к.і.н. Ясь О.В.

Бібліографія праць М.Ф. Дмитрієнко охоплює період із 1960 до 2006 р. Дана інформація розміщена за хронологічним принципом. У межах кожного року наукові розвідки розподілені за певними видовими рубриками: «Монографії та окремі видання»; «Статті у наукових збірниках та часописах»; «Розвідки в періодичній пресі»; «Рецензії»; «Матеріали доповідей та повідомлень на наукових конференціях»; «Статті в енциклопедичних та довідкових виданнях»; «Хроніка та інформація» «Рецензування» (титульний рецензент); «Редагування»; «Реферати». Окрім того, у виданні вміщені біографічна інформація про основні дати життя та діяльності М.Ф.Дмитрієнко, перелік публікацій про її наукову творчість, а також джерела з родинної іконографії.

Життєвий шлях доктора історичних наук, професора Марії Федорівни Дмитрієнко розпочався 19 березня 1935 року у місті Таганрозі Ростовської області. Вона народилася в сім'ї вчителів-словесників Федора Григоровича Дмитрієнка (1909-1968) та Євгенії Костянтинівни Охріменко (1910-1946). Як відзначив академік Смолій В.А., «Поєднання успадкованих генів стародавнього польсько-литовського роду Биховців та донських козаків-станичників своєрідно позначилося на характері, здібностях та уподобаннях дівчинки. Однак незабаром її дитинство було затьмарене воєнним лихоліттям, яке зруйнувало звичний плін життя. Марії разом з батьками довелося пережити нищівні бомбардування, поспішну евакуацію до Астрахані, а згодом до Казахстану. У 1944 р. родина приїздить у щойно звільнену від ворога Україну» [21].

У 1944-1953 рр. Марія навчалася у Ямпільській СШ № 1 Вінницької області. У 1946 р. у тридцятишестирічному віці помирає мати Євгенія Костянтинівна, тому всі турботи про дочку взяв на себе батько – Федір Григорович. Як зазначив один із однокласників Марії, нині кандидат філологічних наук, доцент Глухівського державного педагогічного університету Генріх Степанович Ковальчук, який навчався із Дмитрієнко в старших класах, «...Марія вирізнялася серед своїх однокласниць цілеспрямованістю, старанністю у навчанні, була життєрадісною і кмітливою дівчиною, яка мало звертала увагу на нас юнаків-однокласників».

Після закінчення середньої школи дівчина, що вже встигла проявити свої здібності, свій літературний талант, успішно склала вступні екзамени на історико-філософський факультет Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка, у якому навчалася протягом 1953 – 1958 рр. У 1956 р. Марія – студентка 3-го курсу істфаку – перебувала у складі студентського загону в Кустанайському краї на цілині. Інтенсивні університетські студії, авторитетні викладачі, неповторна атмосфера суспільних змін хрущовської відлиги відкривали нові перспективи перед молодими істориками. Марію захопила доба європейського Відродження, вона написала свою першу наукову працю, яка присвячувалася видатному іспанському художнику – Дієго Веласкесу. Спершу її було успішно захищено як дипломну роботу у 1958 р., а у 1960 р. вийшла в світ монографія М.Ф.Дмитрієнко «Дієго Веласкес».

Але не зразу Марія Федорівна стала науковцем. У 1958-1960 рр. вона працювала молодшим редактором у видавництві «Політвидав України». Згодом стала завідувачкою відділу суспільних наук республіканського часопису «Наука і життя». Ця робота збагатила її корисним досвідом. У 1962 р. Марія Федорівна стає членом національної спілки журналістів України.

Із 1963 до 1965 р. М.Дмитрієнко навчалася в аспірантурі відділу історіографії та допоміжних історичних дисциплін при Інституті історії АН УРСР. Науковим керівником аспірантки став доктор

історичних наук, член-кореспондент АН УРСР І. О. Гуржій. Під його керівництвом Марія Федорівна пройшла ґрунтовну наукову школу і стала досвідченим істориком-джерелознавцем. 1965 р. вона достроково захистила кандидатську дисертацію, присвячену більшовицькій пресі України 1917-1918 рр. і отримала ступінь кандидата історичних наук.

У 1965-1971 рр. м. Дмитрієнко працювала на посаді наукового співробітника Інституту Історії АН УРСР. У 1967 р. за матеріалами кандидатської дисертації було підготовлено й випущено друком окреме видання. У цьому ж році вона одружилася із Олегом Олександровичем Васильєвим – полковником у відставці, заслуженим журналістом України, автором книги «Была война». У 1970 р. у них народилася дочка Ярослава, яка в майбутньому теж обрала професію історика.

Наукові інтереси Марії Дмитрієнко розширюються із кожним роком, вона багато друкується у періодичній пресі, історичних збірках, пише нариси про діячів громадянської війни та робітничі династії Донбасу, про угорського революціонера Лайоша Гавро, працює над бібліографією документальних матеріалів з історії УРСР.

На початку 1970-х років дослідниця підготувала довідкове видання про Україну, яке побачило світ чотирма мовами – німецькою, англійською, французькою та іспанською. У 1975 р. вийшла друком у Москві її книга «Лайош Гавро».

М. Дмитрієнко у 1973-1976 рр. працювала у відділі стародруків ЦНБ АН УРСР та відділі наукової інформації Секції суспільних наук Президії АН УРСР. У 1983 р. Марія Федорівна отримала вчене звання старшого наукового співробітника, а в результаті тривалих пошуків у архівах вона написала та успішно захистила у 1985 р. докторську дисертацію та отримала ступінь доктора історичних наук.

У 1986 р. м. Дмитрієнко очолила сектор історії відділу наукової інформації Секції суспільних наук Президії АН УРСР та повертається до Інституту історії АН УРСР.

Розпад СРСР та проголошення незалежності України у 1991 р. дозволили повною мірою розкритися творчому таланту Марії Федорівни. Вона концентрує свої наукові інтереси та практичну діяльність на відродженні комплексу спеціальних історичних дисциплін (СІД), у 1992-1993 рр. плідно працює як науковий експерт-консультант у складі Комісії Президії Верховної Ради України з питань заснування державних нагород України та над державною й міською геральдикой.

У 1992 р. м. Дмитрієнко у співавторстві із В. Замлинським, Т. Балабушевичем, І. Войцехівською видають перший в Україні навчальний посібник «Спеціальні історичні дисципліни» обсягом 330 сторінок, в якому висвітлено 60 історичних дисциплін. Посібник, з огляду на нові умови розвитку української науки, став настільною книгою для викладачів і студентів історичних факультетів університетів, педагогічних інститутів, бібліотечних і музейних працівників.

У 1994 р. Марія Федорівна обрана завідувачкою новоствореного відділу Спеціальних історичних дисциплін в Інституті історії НАН України, який очолювала упродовж 1994-2006 рр. Протягом цього часу вона підготувала багатьох молодих фахівців з боністики, нумізматики, геральдики, генеалогії, зброєзнавства, сфрагістики, фалеристики, лексикології, тим самим сприяла формуванню молодих українських джерелознавців. Серед них чотири представники із Вінниччини: Юрій Легун (генеалогія), Юрій Савчук (лексикологія), Віталій Перун (сфрагістика), Олексій Бакалець (нумізматика). Вони свого часу закінчили Вінницький державний педагогічний інститут, здобули вчені звання, продовжують займатися науковою діяльністю, всіляко підтримують зв'язки з Інститутом історії України НАН України та особисто із своїм науковим керівником М.Ф.Дмитрієнко.

Марія Федорівна із 1994 р. є редактором-фундатором фахового видання, в якому всебічно розробляються проблеми комплексу СІД – «Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики». До 2008 р. під її керівництвом у світ вийшло 14 збірок СІД (переважно у двох частинах). Також під редактуванням М.Дмитрієнко поновилося видання спеціалізованого збірника «Історико-географічні дослідження в Україні», в якому вміщуються цінні студії з історичної географії та картографії. До кінця 2007 р. видруковано 10 збірок наукових праць, що є важливим здобутком дослідниці.

На рубежі ХХ – початку ХХІ ст. за активної участі дослідниці підготовлено й опубліковано низку фундаментальних праць: «Нагороди України: історія, факти, документи: У 3 т.» (К., 1996), «Гроші в Україні: факти і документи» (К., 1998), написану М.Ф.Дмитрієнко у співавторстві із В.А.Ющенко, В.М.Литвином та Н.Яковенко, «Все про Україну: У 2 т.» (К., 1999), «Греки на українських теренах: Нариси з етнічної історії. Документи, матеріали, карти» (К., 2000), «Українська фалеристика. З історії нагородної спадщини» (К., 2004).

За великі наукові заслуги перед Україною М.Ф. Дмитрієнко у 1995 р. отримує почесне звання Заслуженого діяча науки і техніки України, у 1998 р. – звання академіка Міжнародної слов'янської академії наук, у 1999 р. стає лауреатом Державної премії України в галузі науки і техніки, у 1998 р. її нагороджено Орденом княгині Ольги III, у 2004 р. II та у 2007 р. III ступенів. Марія Федорівна на сьогоднішній день є єдиною жінкою-науковцем із 61 інституту НАН України, яка стала повним кавалером Ордена княгині Ольги.

Ми по праву пишаємося нашою землячкою, визнаним в Україні істориком та науковцем. Такій високій активності та працездатності дослідниці можна лише по-доброму позаздрити. Людина веселої вдачі, цілеспрямована, багатогранна, енергійна, уважна, чуйна, розумна, є дуже простою у повсякденному спілкуванні, готова завжди прийти на допомогу, розрадити, підтримати.

Приємно відзначити той факт, що, незважаючи на велику зайнятість і проживання в м. Києві понад 50 років, М.Ф. Дмитрієнко ніколи не забуває про своїх земляків, часто надає методичну та практичну допомогу у підготовці до видання збірок науково-практичних конференцій, які проходять на базі Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, Барського гуманітарно-педагогічного коледжу імені Михайла Грушевського, Вінницького обласного краєзнавчого музею, обласної наукової бібліотеки імені Тімірязєва, друкує свої наукові статті у цих збірках. Зокрема, у 1993 р. в «Подільській старовині» (Вінниця) опубліковано статтю м. Дмитрієнко «Дивовижний світ червоних коралів: добре намисто у спадщину» [22], а в збірнику матеріалів I міжрегіональної науково-практичної конференції «Історична та літературна спадщина М.С.Грушевського» (Бар, 2005) видрукувані дві розвідки вченої – «Доба Української Народної Республіки. Карбованці і гривні у грошовій системі держави»²³ і «Дизайн та елементи захисту державних грошових знаків УНР (1917-1918 рр.)» [24].

15 травня 2008 р. Марія Федорівна була в ролі наукового редактора збірки матеріалів I Міжнародної історико-краєзнавчої конференції «Бар. Барська земля – крізь призму століть», присвяченій 607- річниці м. Бар та 85 –річниці з часу створення Барського району Вінницької області¹²⁵, а 10 червня 2008 р. вчена виступила на підтримку барських науковців на засіданні клубу національних святинь України в м. Києві на тему «Історія малих міст України. м. Бар Вінницької області»¹²⁶.

Отже, Марія Федорівна Дмитрієнко належить до тих особистостей, які прожили складне активне життя, часто із трагічними сторінками, досягли значних наукових висот, продовжують служити нашій науці і є прикладом для нових поколінь істориків і науковців.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Коваленко Л. Автор – моя дочка // Вінницька правда. -1966.- 8 квіт. – № 82. – С. 2; 2. Вярдо Ш. Обговорюють українські та грузинські історики // Літературна Україна. -1969.- 13 черв.- № 45 (2641). – С. 2; 3. Пінчук Ю. А. Захист докторської дисертації м. Ф. Дмитрієнко // Український історичний журнал. 1986. – № 3.- С. 160; 4. Моргун Т. Борги наші: Науково-практична конференція «Просвіти» на Слобожанщині // Культура і життя.- 1993.- 27 берез.- № 8 (3389). – С. 2; 5. Моргун Т. Така собі вартість // Культура і життя. -1994, 3 груд. – № 44. – С. 4; 6. Кочевська Л. У серці нашому свято, любов... // Українське слово. – 1996.- 12 верес.- № 36 (2836). – С. 12; 7. Маркітан Л. Жінка. Історик. Журналіст // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики: 36. наук праць (На пошану м. Ф. Дмитрієнко). К.: НАН України. Ін-т історії України; Науково-дослідна фундація ім. О. Ольжича, 1997. – Ч.1. – С. 6-15; 8. Пам'яті великої поетки (виступ м. Дмитрієнко на громадському вшануванні пам'яті видатної української поетки, громадської й політичної діячки Олени Теліги, 21 лютого 1997 р., Бабий Яр // Українське слово. – 1997.- 27 лют. – № 9. – С. 6; 9. Войцехівська І.Н. Дмитрієнко Марія Федорівна // Джерелознавство історії України: Довідник. К.: НАН України. Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського; Київський ун-т ім. Т. Шевченка. – 1998.- С. 165; 10. Великий герб України проектували вінничани // 33 канал (Вінниця). 2000.- 13 лип.- № 28 (455). – С. 2; 11. Брега Г. Дмитрієнко Марія Федорівна // Вчені Інституту історії України: Біобібліографічний довідник. Вип. 1. К.: НАН України. Ін-т історії України, 1998.-С. 89; 12. Дмитрієнко Марія Федорівна // Історія України. (К.) – 2000.- № 48 (208).- груд. – С. 2; 13. Жінки України: Біографічний енциклопедичний словник. К.: Вид-во „Фенікс», 2001. – С.124-125; 14.Дмитрієнко Марія Федорівна //Краєзнавці України (Сучасні дослідники рідного краю). Довідник. Т. 1. Київ-Кам'янець-Подільський, ВСК.- 2003. – С. 62-63; 15.Дмитрієнко Марія Федорівна // Жінки-вчені Києва. К., 2003. – С. 164; 16. Юсов С. Дмитрієнко Марія Федорівна // Українські історики ХХ століття: Біобібліографічний довідник / Серія: «Українські історики». Вип. 2, 4.1. К.; Львів: НАН України. Ін-т історії України, 2003. – С.101-102; 17. Дмитрієнко Марія Федорівна // Кияни: Біографічний словник. К.: Фенікс, 2004. – С. 119 (фото); 18. Хто є хто в Україні. (7000 біографічних довідок). К.: Вид-во «К.І.С.», 2004. – С. 233; 19.Дмитрієнко Марія Федорівна // Інститут історії України Національної Академії наук України 1936-2006.- К.: НАН України. Ін-т історії України, 2006.- С.533-534; 20.Марія Дмитрієнко: історик, журналіст, громадська діячка // Вступне слово до видання академ. Смолій В.А., відп. ред. д.і.н. Удод О.А., автори-укладачі – д.і.н. Войцехівська І.Н., к.і.н. Ясь

О.В. – К., 2007. – 168 с; 21. Там само. – С.6; 22. Дмитрієнко М.Ф. Дивовижний світ червоних коралів: добре намисто у спадщину // Подільська старовина. На пошану вченого і краєзнавця В.Д.Атомановського. – Вінниця, 1993. – С. 419-422; 23. Дмитрієнко М.Ф. Доба Української Народної Республіки. Карбованці і гривні у грошовій системі держави // Історична та літературна спадщина М.С.Грушевського: Зб. матеріалів І міжрегіональної науково-практичної конференції. – Бар, 2005. – С.65-78; 24. Дмитрієнко М.Ф. Дизайн та елементи захисту державних грошових знаків УНР (1917-1918 рр.) // Історична та літературна спадщина М.С.Грушевського: Зб. матеріалів І міжрегіональної науково-практичної конференції. – Бар, 2005. – С.78-85; 25. Бар. Барська земля – крізь призму століть // Зб. наукових праць І міжнародної науково-практичної конференції. – Бар, 2008. – 448 с; 26. Меснянкін Є.Й. Місто Бар – у клубі національних святинь України // Барчани. – 2008.- 13 червня. – С.12-13.

Л.І. Семенко

ПОДІЛЬСЬКІ СТОРІНКИ ЖИТТЯ ДИРИГЕНТА ОЛЕКСАНДРА КОШИЦЯ

Біографія видатного диригента та композитора Олександра Антоновича Кошиця (1875-1944) тісно пов'язана з історією підйому та розвитку українського хорового співу І половини ХХ століття, коли той набув рис, які надавали і надають йому виключної неповторності й визнання у світі.

Ім'я Кошиця значний час (з середини 1920-х і до 1960-х років) знаходилося під негласною і гласною забороною, як ім'я буржуазного націоналіста та емігранта, що продовжував вести антирадянську агітацію за допомогою народної пісні, якої не торкалася рука радянської цензури.

Перші згадки про Олександра Кошиця в СРСР належать О. Мінківському у передмові до виданих ним збірок обробок пісень (1965, 1967), і лише після 1991 року в Україні з'явилися чисельні емігрантські публікації про композитора [1], його спогади [2, 3] та згодом вийшло й фундаментальне видання М. Головаценка «Феномен Олександра Кошиця» [4].

Але насичене життя й багатогранна творчість легендарного митця потребують дальшого вивчення, особливо з огляду на те, що значна частина доемігрантського архіву митця втрачена. У цьому контексті дана розвідка про подільські враження Кошиця, особливо в період заснування та становлення Української Республіканської капели, стане доречним доповненням до цілісного портрету українського диригента.

Перше знайомство з Поділлям Олександра Кошиця відбулося у 1914 році під час поїздки з театральним колективом М. К. Садовського, у якому він працював хормейстером. У місцевому театрі він поставив опери «Утоплена», «Енеїда» та «Різдвяна ніч» М. Лисенка, «Роксолана» Д. Січинського, «Сільська честь» П. Масканьї, «Галька» С. Монюшко.

Надамо слово самому маестро. «9 квітня 1914 року у Вінниці в готелі «Савой», Миколаївський проспект. Ця моя подорож припала на Великодні свята. Стояла чудова весна, коли я в'їхав у Вінницю, – якраз цвіли садки. Весь лівий біг Бугу являв собою один цвітучий вишневий садок. А місто теж тонуло в новій чистесенькій молодій зелені. Погода була чудова: ясні, тихі дні, чисте прозоре небо, ласкаве сонце. Я зупинився в готелі «Савой», поверх нижче Вільшанського. Цей готель вразив мене надзвичайно. Такого не можна було знайти навіть у Києві. Чудова нова будова, ліфт, прекрасні просторі кімнати з ваннами й стильовим умеблюванням, чудова тренована прислуга і прекрасний ресторан. А коли я вийшов на балкон з номера Вільшанського на п'ятому поверсі, то просто не міг очей одірвати від тої картини, яка розсідлалась перед мною. Все місто наче на долоні, а кругом його – ясний, світлий Буг в зелених берегах. Через нього міст; дорога в стару Вінницю (так званий Старий Город) – село, що ховається на гористому березі у вишневому, білому цвіті. Там старенька трьохбанна церковця, наче бабуня, гріється на сонці та розказує казки про козаччину і славного Богдана.

Другий свідок старовини майже під самими ногами у нас, – це старий католицький костел, обнесений стіною, з цвинтарем. Він додає романтичностей усьому місту... Я й досі не можу забути тієї весни та тих гарних прогулянок, які ми робили по Бугу на човнах. Наче який ясний сон!

Вразив мене також театр. Він був новесенький, просторий, збудований згідно з останнім словом театального будівництва. Мені здається, що він далеко кращий, ніж Київський Соловцовський театр. Чудовий резонанс, просторе приміщення для оркестру, гарна обстановка, чула, гаряча публіка – все це зробило те, що від Уманської трупи Гаркуна-Задунайського не залилось і сліду, а була знов чудова трупа Садовського у Києві. Для опер ми добрали оркестрантів до 30 осіб, до Литвиненкової – виписали баритона Суховольського, я підтягнув хор і усю «братію», – і як залунала «Галька», то у мене душа завмерла від радості. Успіх був неймовірний, а збори «биткові».

Одного гарного ранку я і Коля Вільшанський взяли візника, поїхали до моєї хористки. (По Київському студентському і церковному хору) – Т. Георгієвської, в село Великі Хутори, верст за 6 від міста. Там провели весь день у правдивому сільському оточенню: лежали на траві, ходили в ліс,